

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

136

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 7.000

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Α. ΚΑΜΠΙΑΝΗ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

«Ἐσχάτων τῶν Ἑλλήνων» ὠνομάσαμεν κάποτε τὸν Ζάν Μωρεάς, ὡς τὸν τελευταῖον μέγα ποιητὴν μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης. Κάποτε ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἀπεκρίθη εἰς τὸν Δανὸν συγγραφέα Μπράντες, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπεν «ἐμεῖς οἱ Εὐρωπαῖοι εἴμεθα βάρβαροι»: «Δὲν εἰσθε βάρβαροι, ἀλλὰ κακῶς πολιτισμένοι».

Ἄλλὰ περισσότερο καὶ γενικώτερον θὰ ἦτο ἄξιός τῆς προσωνυμίας «ἔσχάτος τῶν Ἑλλήνων» ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος, ὁ ὁποῖος διετείνετο ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι εἶναι βάρβαροι ὄμοῦ καὶ κακῶς πολιτισμένοι.

Τὴν ἰδέαν αὐτὴν εἶχεν σχεδὸν ἔμμονον. Καὶ τὴν εἶχεν ἐλικρινῶς. Ἡδύνατο νὰ πῆ κανεὶς περὶ τοῦ Περικλέους Γιαννοπούλου ὅτι τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτῆν ἔβλεπε μὲ τὰ μάτια του καὶ ὅτι ἔζη τὴν ἰδέαν τοῦ αὐτῆν. Εἶχεν ἐν ἑαυτῷ μίαν συνολικὴν συνείδησιν τοῦ φυλετισμοῦ μας. Μέσα εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ Περικλέους Γιαννοπούλου ἐζοῦσεν ὁ Ἕλληνας ὁ Ἀττικὸς καὶ ὁ Ἕλληνας ὁ Ἀλεξανδρινὸς καὶ ὁ Βυζαντινὸς Ἕλληνας καὶ ὁ ΝεοἝλληνας. Ἄλλ' εἶχε πίστιν ὅτι πρόσκαιρος ἦτον ἡ στρέβλωσις τῶν ἐνστίκτων του, ὅτι ἐζοῦσε μέσα του ὁ Ἕλληνας, ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ αἰώνιος Ἕλληνας, ὁ καρπὸς τῆς Γῆς—Ἀφροδίτης, τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς. Ἐπίστευσεν εἰς τὴν αἰωνιότητα τῆς φυλῆς του καὶ διελάλει τὴν πίστιν του. Πολλοὶ τὸν ἔλεγαν ψευδοπροφήτην. Εὗρισκαν ὅτι ἐφώναζε πολὺ δυνατά. Ὅτι δὲν εἶχε δίκαιον. Ἄλλ' ὁ Γιαννόπουλος ἦτο ἀκλόνητος. Ἐθεώρει τοὺς δυσπιστοῦντας ἢ τυφλοὺς ἢ μωροὺς.

Ἐλεγεν «ἐπισκευαστὰς σοβατζήδες τῆς ψωροκώσταινας» τοὺς πλείστους ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὸν ὕβρισαν ζῶντα καὶ δὲν τὸν ἐσεβάσθησαν νεκρὸν. Ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν ὀμορφίαν τοῦ πόνου τῆς. Ἄγαποῦσε τὰ ὄνειρα ὅσον καὶ τὰ ἔργα. Δὲν ἦτον δημοσιογράφος, λόγιος, ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. Ἐτρέφε τόσην περιφρόνησιν εἰς τοὺς τίτλους αὐτοῦ! Ἦτον ἐθνικὸς σαλπικτής, ὄχι κατὰ τὸν τύπον τοῦ Ἀναστασοπούλου τοῦ Ἀθηναίου, ἢ τῶν διευθυνόντων τὰ πατριωτικὰ συματεῖα. Ὡραῖος ὡς καταβάς ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον, μὲ τὴν ἀκτίνα τοῦ Ἀπολλωνίου φωτὸς μέσα εἰς τὰ δύο του γαλανὰ, ὑγρά πάντοτε καὶ εἰς ἡμιμέθην ἀνοιγοκλειόμενα μάτια του. Ἦτον ὠραῖος. Ὁξύς. Παρατηρητικὸς. Σατιριστὴς. Πύρινος. Κ' ἐν τούτοις φιλήδονος.

Γλυκός. Θηλυκός. Ἥπιος. Καμπτόμενος ἀπὸ τὸν πόθον τῆς ἡδύτητος καὶ τῆς ἡρεμίας.

Ἦτο σύνθετος ἄνθρωπος. Ἐζοῦσε μέσα του τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ στοιχεῖον. Ὁ ἀβρότατος ὁμιλητής, ὁ ἄψογος κοινωνικὸς ἄνθρωπος ἐθηριώνετο ὅταν ἐμάχετο εἰς τὰ πεδία τῶν ἰδεῶν μὲ ὄρμην Ἀχιλλέως.

Ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς ἀναπλάσσω τὸν ἄνθρωπον αὐτὸ ὅπως—ὅπως. Τὸ ἔργον του κατώρθωσεν ὁ ἴδιος πρὶν αὐτοκτονήσῃ, νὰ ἐξαφανίσῃ.

Καὶ ἡμεῖς οἱ γνωρίζοντες τὸν Γιαννόπουλον ἠσθάνθημεν τὴν ὀδύνην ποὺ θὰ ἠσθάνθησαν οἱ τελευταῖοι λάτραι τῶν Ὀλυμπίων, ὅταν ὁ παραβάτης Ἰουλιανὸς ἐνικήθη ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ἡλικίας του.

Β'

Ὁ Παῦλος Νιρβάνας ἔλεγε κάποτε διὰ τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφεν ἴσην πρὸς τὴν ἰδικὴν μου ἀγάπην: «Ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος προφεισάρει—εἶναι ἡ λέξις του—τὸν Ἑλληνισμόν κατὰ τὸν μᾶλλον ἀνθελληνικὸν τρόπον. Μὲ τὴν ὀργήν, μὲ τὴν τρικυμίαν, μὲ τὴν φραστικὴν καταγιγίδα».

Ὁ Παῦλος Νιρβάνας, ἓνας περίεργος τύπος Ἕλληνας γράφωντος, ἠθέλε νὰ πῆ ὅτι ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος γράφων δὲν προσεγγίζει τὸ Θουκιδίδειον, τὸ Ξενοφώντειον, τὸ Πλατώνειον, οὔτε κἂν τὸ Λουκιανικὸν ὕφος. Δὲν εἶναι Ἀττικιστὴς, ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ Ζάν Μωρεάς εἰς τὰς «Στροφάς» του, ὁ Νικόλαος Γύζης καὶ ὁ Γιαννούλης Χαλεπάς εἰς τὴν τέχνην του, ὁ Λοῦι Μενάρ εἰς τὴν σκῆψιν του καὶ εἰς τὴν ποιησίν του. Τοῦ λείπει τὸ «ἀττικὸν αἶσθημα» τῆς μορφῆς, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Σαιντ Μπέβ, ἡ λιτότης, ἡ αὐτάρκεια τῆς φράσεως καὶ ἡ γαλήνη.

Ἀληθινὰ κατὰ τὴν ἰδέαν μου τὸ «ἀττικὸν αἶσθημα» δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλον. Ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος εἶχεν κατορθώσει νὰ νοήσῃ τόσον πολὺ τὴν Ἑλληνικὴν γραμμὴν, νὰ λατρεύσῃ τὸν ἔφηβον τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως ὡς ἐραστής τῆς ἐποχῆς τοῦ Φειδίου τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔγραψε: «Ἦθελα νὰ ἦμουν ἔφηβος τοῦ Φειδίου θαυμάσιος διὰ νὰ ἀναπνέω εἰς αἰῶνας αἰώνων τὸ Ἀττικὸν φῶς», ἔπρεπε νὰ εἶχε τὸ Ἀττικὸν αἶσθημα ὑπὲρ πάντων ἄλλο. Ἄν τὸ γράψιμόν του εἶναι νευρικόν καὶ νευρῶδες ὄμοῦ, τὸ γράψιμον αὐτὸ ἐξηγεῖται.

Πώς ήμπορούσε να γράφει ήρέμα και άπαθώς ανθρωπίνος όργιζόμενος διά τόν πάντα και διά τά πάντα. Ώργίζετο διά τά κακοκαμωμένα σπήτια τών νεοπλούτων παντοπωλών τής όδοϋ Κηφισσίας, τήν ρινοφωνία τών ψαλτών, τήν άσέβεια λατόμων επί τών Ιερών Αττικών λόφων, τήν Ιταλική και Γερμανική μουσική, τά άρνουβώ σαλόνια και έπιπλα, καθαρολόγους, αλλά και τούς ψυχαραστάς. Ο άνθρωπος αυτός ήσθάνετο ότι δέν είχε καιρόν να χάνη. Έβιάζετο να έκχύση όλον τόν έκχειλιζόντα χείμαρρον τής έγκεφαλικότητός του. Όλας τās ιδέας του τās όποιās ένόμιζε σωστικές διά τó έθνος, όλας του τās παρατηρήσεις επί τών έκδηλώσεων τής έθνικής ζωής, επί τής Ιστορίας, επί τής πολιτικής, επί τής αρχιτεκτονικής, επί τής μουσικής (και επί ταύτης), επί τής θρησκείας, επί τής λαϊκής ψυχολογίας, επί τής γλώσσης, επί τής παιδείας, επί τής ζωγραφικής, επί τής έπιπλώσεως τών σαλονιών, τής κομμώσεως και τής τουαλέτας τών κυριών. Η Αττική φραστική φινέτσα του έφαινετο πράγμα μικροχαρές. Ακατάλληλον άκόμη διά τήν περίστασιν. Ηθελε περιόδους ήχούσας ως σήμαντρα έκκλησιών, ως κύλισμα χειμάρρων, ως σεισίμον πολυδένδρου δάσους, ως μουγκρισμα πολυκυμάντου θαλάσσης.

Ίδου πώς εξηγείται τó μυστήριο του ύφους του Γιαννοπούλου. Γράψιμον πυκνόν, άτακτον, θορυβώδες, θριαμβευτικόν, καυστικόν, γέμον σατίρας, γέμον έπιτιμήσεων. Όλον του τó γράψιμον ήτο μία Ιταμή έπιτίμησις κατά του κτηνώδους ύπνου εις τόν όποιον έβυθίσθη ή Έλληνική φυλή μετά τήν έκλειψιν τής γενεάς τής επαναστάσεως.

Ποίος δύναται ν' άρνηθῆ διά τουτο τήν δάφνην εις τόν Περικλή Γιαννόπουλον; Τόν ώραιον Γιαννόπουλον, τόν ιδεολόγον Γιαννόπουλον, τόν ποιητήν και πρό πάντων τόν αισθηματικόν, τόν έθναπόστολον.

Είχε φιλοδοξήσει να γίνη διά τήν Έλληνικήν φυλήν ό,τι ό Ράσκιν, ό Κάρλαϋλ, ό Έμερσων, ό Φίχτε, ό Νίτσε διά τούς τόπους των. Ηθελε να έμφυσήση ιδανικόν εις τήν Έλληνικήν νεότητα ή όποια καθώς έγραφε: «ούτε άγαπᾶ, ούτε μισεί, ούτε γλεντᾶ, ούτε όργίζεται, ούτε κινείται, ούτε καν άυτόκτονεϊ».

Άλλ' αντιθέτως αυτός τά έκαμεν όλα.

Γ'.

Ένα άνοιξιάτικον βράδυ, ένῶ είχαμεν πλανηθῆ μ' ένα φίλο μου ποιητήν εις τούς περί τήν Ακρόπολιν χώρους, είδα έναν άνθρωπον νέον να κάθεται μόνος μ' ένα δερμάτινον χαρτοφυλάκιον έμπρός του εις ένα τραπέζι του καφερείου που είναι υπό τόν Ιερόν βράχον εις τόν δρόμον που ανεβαίνει κανείς τόν Φιλόπαππον και τόν δρόμον του Αγίου Δημητρίου. Ο φίλος μου τόν έπλησίασε, άντήλλαξεν έγκαρδιωτάτην χειραψίαν, έκάθισε σιμά του. Προσεκλήθην και μετά τήν σύστασιν έκάθησα κ' έγώ.

Ήτον ένας άνθρωπος, (πρόκειται περί του Περικλέους Γιαννοπούλου) καθ' όσον ήμπο-

ρούσα να διακρίνω εις τó άμφίβολον άττικόν λυκόφως, ξανθός, με διακριτικά μουστάκια, ψαρά μαλλιά επάνω από νεανικούς κροτάφους. Ένα κομμάτι κρέμ ύφασματος έκάλυπτε τόν λαιμόν του αντί λαιμοδέτου. «Φανές», όπως λέγουν, χειρόκτια έκάλυπτον τά χέρια του. Ένα μπαστούνι από κερκυραϊκήν έλιάν λευκοβολούν έκράτει εις τά χέρια του. Έναν όρμαθόν νεοδρέπτων άγριολουλουδιών είχεν έπιθέσει επάνω εις ένα κάθισμα. Έκρατούσεν ένα αυτόματον κονδυλοφόρον κ' έσημείωνε διαρκώς επάνω εις ένα καρνέ. Τό βλέμμα του είχε καρφωθῆ επάνω εις ένα δένδρον κείμενον επί του άνηφορικού δρόμου του άγοντος προς τήν Ακρόπολιν.

—Κοιτάξετε, άγαπητοί μου αυτό τó δένδρον. Κάθε βράδυ κάθομαι εδώ. Τό άπενίζω. Έως τήν 8ην έσπερινήν ώραν διακρίνεται καθαρώτατα. Και αυτά τά θαύματα γίνονται μόνον εις τήν Αττικήν. Τό Αττικόν σκότος κυρίως είπειν δέν είναι σκότος. Κοιτάξετε και τά ήμερα περιγράμματα τών βουνών.

Έσηκώθημεν. Έπροχωρήσαμεν προς τόν λόφον του Αγίου Δημητρίου. Η περί πολλά τυρβάζουσα και του ώραιου «ού έστι χρεία», κατά τήν ευαγγελικήν ρήσιν, άμελοϋσα πόλις ήπλώνετο κάτωθεν μας.

Έρριψεν ένα ρεμβόν βλέμμα επί τής Αττικής πεδιάδος. Έπειτα ήτένισε προς τόν Λυκαβητόν. Ένα ώργισμένον γέλοιο τόν κατέλαβε.

—Δέν σᾶς φαίνεται, όπως τó όρος Άραράτ; Που βρέθηκε, που βρέθηκε; Ποίος τó έρριψεν εκεί τó Άνάττικον αυτό κομμάτι; Τό άσχημον. Τό άχαρακτήριστον.

Του υπέμνησα τόν Αττικόν μύθον ό όποιος λέγει, ότι έρριψε τόν βράχον αυτόν ή Άθηνᾶ εκεί διά να προασπίση τήν άγαπημένην πόλιν της έξ Ανατολών...

Έκατέβημεν άκολούθως από τόν λόφον κ' έγυρίζαμεν πεζῆ προς τήν πόλιν.

—Και γράφετε; Γράφετε;...Δέν κάνετε καλά αν δέν γράφετε. Έχετε πίστιν εις τήν σοφίαν τής νεότητος. Γράφετε ό,τι σᾶς κατέβη. Φιλολογία είναι εκείνο που σᾶς κατεβαίνει.

Ένας καγχασμός συνέστειλε τά χείλη του φίλου μου ποιητού.

Εις τήν όμιλίαν του Γιαννοπούλου, όπως εις τó γράψιμον, ό άκρος λυρισμός ανακόπτεται από τήν άκραν σατιρικότητα. Η σάτιρά του έκχύνεται, έκσπᾶ, πλημμυρεί τόν λόγον. Καταφέρεται κατά πάντων. Σατιρίζει πρόσωπα και πράγματα. Σατυρίζει όπως είδατε και τά τοπία. Κάμνει άδυσώπιτον κριτικήν τής φύσεως. Όταν δέν έχει τι να σατιρίση σατιρίζει τόν ίδιον τόν έαυτόν του.

Εις τόν δρόμον συνηνήσαμεν μίαν νεόνυμφον ντελικάτην κυρίαν. Τά ρούχα και τά στολίδια έκλαιον επάνω εις τó σώμα της. Σαρκασμός διήνοιξε τά χείλη του Γιαννοπούλου. Ένας ύποδόριος γέλωσ εξέσπασε:

—Άπ' όξω κουκλα και από μέσα πανούκλα. Πετραχήλια, δέρματα, άρκουδοειδή, φτερά, άνοησίαι. Και σώμα μουχλα και δνειδος! Και άντεπαρήλθομεν. Ένόμιζες ότι είχε προ-

σωπικά με όλα τὰ ἄσχημα πράγματα. Διὰ μίαν λογίαν πού δέν ἐγνώριζε με ἠρώτησε κάποτε :

—Τί πράμα εἶναι ;... σωματικῶς ἐννοῶ.

Δέν εἶχε καμμίαν πίστιν εἰς τὴν πνευματικότητα τῶν κυριῶν μολονότι τὰς ἠγαποῦσε τόσο... Μία ἄσχημη γυναῖκα ἦτο δι' αὐτόν ἀτιμασμός τῆς φυλῆς. Ἄλλὰ κ' ἓνας κακοσηματισμένος ἄνδρας ἐπίσης. Ἐνθυμοῦμαι κάποτε πόσον φαιδρὰν ἐπὶ κρίσιν μοῦ ἔκαμε διὰ τὴν περίφημον «Προσευχὴν» τοῦ Ἐρνέστου Ρενὰν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου. «Ἐνας κοιλαρᾶς, μοῦ εἶπε, ἓνας Μπρετόν, ἓνας φαγάς, ἓνας παπαῦς νὰ θέλῃ νὰ προσευχηθῆ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Δέν πάει στὸ διάβολο. Καὶ νὰ τολμᾷ ν' ἀναφέρῃ εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Γαλάτας καὶ Κελτοῦς καὶ ἄλλα ὑπερβόρεια κοροφέξαλα».

Δ'.

Κάποτε εἰς μίαν παραφορὰν τῆς νεανικῆς μου κριτικῆς ἔγραψα : «Διὰ τὴν κατάστασιν πταίει ὁ ἑλῶδης πυρετός ἴσως δὲ καὶ ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος...». Ἦτον ἓνα ἄκακον πείραγμα. Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Γιαννόπουλος ἦλθεν εἰς τὸ σπίτι μου νὰ με συγχαρῆ διὰ τὴν κριτικὴν αὐτὴν καὶ νὰ μοῦ πῆ : «Μοῦ εἶσθε τόσο συμπαθῆς ὥστε ἡμπορεῖτε νὰ γράφετε ὅ,τι θέλετε γιὰ μένα. Θὰ τὸ γράφετε πάντοτε ὠραῖα. Μ' ἀρέσει τὸ νεανικόν σας θάρρος».

Ὁ παράξενος αὐτὸς ἱπποτισμός μ' ἔκανε νὰ τὸν συμπαθήσω κ' ἐγώ. Ἦτον τόσο ὠραῖος ! Ἐλεγε τόσο χειμαρρωδῶς πολλὰ πράγματα, τὸσας παρατηρήσεις. Τοῦ ἔκαμα λοιπὸν ἐπίσκεψιν εἰς ἓνα σπίτι τῆς ὁδοῦ Ἰπποκράτους πού ἔκάθητο. Ἐπάνω εἰς ἓνα τραπέζι ὑπῆρχαν χειρόγραφα πολλά, βιβλία, τὸ ἀγγλικὸν Studio καὶ εἰς ἓνα μικρὸν ὀκρίβαντα ἓνα τοπίον μισοτελειωμένον τῆς ἀδελφῆς του.

—Ἐχει πολὺ τάλαντον ἡ ἀδελφή μου, εἶπε...

Εἶπε κ' ἔφεραν μίαν μεγάλην πιατέλαν—κυριολεκτικῶς—γεμάτην σιγαρέττα μυρωδάτα. Ἐπειτα ἔφεραν καφέ. Ἐκαπνίζαμεν κ' ἐπίναμεν καφέδες ἀδιακόπως. Ὁ Γιαννόπουλος εἶχε μεγάλην ἀγάπην τῶν θερινῶν μεσημεριῶν. Τὸ πολὺ καὶ τὸ καυστικὸν φῶς τοῦ ἔδιδε σπανίαν διαύγειαν εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Αὐτὴν τὴν ὥραν ἠγαποῦσε νὰ ἐργάζεται. Ἐχει ἐννοήσει τὴν σπανίαν ἐμορφίαν τοῦ μεσημεριοῦ πού εἶχεν ὑμνήσει τόσο ὑπέροχα ὁ παλαιὸς Θεόκριτος καὶ ὁ Γάλλος Λεκόντ Δελίλ. Ἐπειδὴ κ' ἐγὼ συμμεριζόμην τὸ γοῦστο του αὐτὸ τὸν εἶχα ἐπισκεφθῆ μεσημέρι. Ὀλίγον μετὰ τὸ φαγητόν. Ἐμείναμεν ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην μέχρι τῆς ὀγδῆς ἑσπερινῆς. Τοῦ ἐδιὰβασα μίαν μετάφρασίν μου ἐνὸς θεοκριτικοῦ εἰδυλλίου. Στίχους μου.

Μοῦ εἶπε :

—Εἰς τὰ ποιήματά σας δέν ἔχετε οὔτε γκαΐδες, οὔτε νεράϊδες. Οὔτε Μαριγούλες. Ἐχετε δὲ καὶ τὴν γλωσσικὴν ἐλευθερίαν.

Ὁ λόγος ἦλθε περὶ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.

Τοῦ εἶπα διὰ τὸν Πλάτωνα. Ἐπῆρε τὸν πλατωνικὸν Φαῖδρον καὶ ἤρχισε νὰ διαβάζη.

Ἐπῆρεν ἐκεῖνος ἓνα πρόσωπον τοῦ διαλόγου, ἐγὼ ἄλλο. Ἐτσι ἐπροχωρούσαμεν.

Μοῦ εἶπε :

—Ὅταν ἰδρῦθη ἡ Νέα Σκηνὴ τέτοια ἰδανικὰ εἶχαμεν. Νὰ δώσωμεν τὸ Πλατωνικὸν Συμπόσιον λόγου χάριν... Τί ὠραῖο πράγμα. Γιὰ φαντασθῆτε νὰ ἐγένετο αὐτὸ τὸ πράγμα, νὰ ἐλαμβάνετε μέρος ἐσεῖς, ὁ Σικελιανός, ὁ Σκίπης, ἄλλοι νέοι κ' ἐγὼ ἀκόμη. Ἀλλοίμονον. Ἐπροτιμήθησαν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κατασκευάσματα.

Ἐλεγε διὰ τὸν Κωνσταντῖνον Χρηστομαῖνον—τὸν ὅποιον ἐν τούτοις ὑπεραγαποῦσεν :

—Θαυμαστός ἄνθρωπος καὶ περίεργος. Μὲ τὸ ἓνα χέρι προσπαθεῖ νὰ ταξινομήσῃ τὰ ἄστρα. Μὲ τὸ ἄλλο κρατεῖ ἓνα ξύλο καὶ ἀνακατεύει τενεκὲν πλήρη ἀκαθαρσιῶν...

Μούλεγε διὰ τὸν Ζενόπουλον :

—Κατασταλάζει τὰς γνώμας του εἰς μαντζουνοειδῆς σιρόπιον, τὸ ὅποιον μᾶς παρέχει κατὰ δεκαπενθήμερον εἰς τὰ «Παναθήναια».

Ἐτεῖτα ἀποτόμως ἔστρεψε τὸν λόγον εἰς τὰς γυναῖκας.

—Καὶ πῶς περνᾶτε ἀπὸ γυναῖκας;

Ἡ casta φυσιογνωμία μου συνωφρυνώθη. Μοῦ ἤγειρε κυκλῶνα εἰς τὰ ἠβικὰ ὄνειρά μου.

Τοῦ ἀπήντησα με ἐκφράσεις γεμάτας ἀπὸ χιμαϊρικὸν ἰδανισμόν. Ἀορίστως. Αὐτὸ ἤρκεσε νὰ με ὀνομάσῃ ἀργότερα, πού ἔμαθεν ὅτι κατοικῶ εἰς τὴν ἐσοχὴν τοῦ Ρέντη, «ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Ρέντη» καὶ «φιλήδονον ἀρχιεπίσκοπον». Ἐγὼ ἐθύμωνα, ἐννοεῖτε.

Κάποτε μοῦ εἶπε :

—Δέν πιστεύω νὰ ἔχετε τὴν εὐρωπαϊκὴν ἢ ν' ἀντίληψιν τοῦ ἔρωτος.

—Δηλαδή; Τί θέλετε νὰ πῆτε;

Νά! ἀπάντησε φαιδρῶς ὁ Γιαννόπουλος. Κυρία μου ἀγαπῶ, ὦ! πόσον ἀγαπῶ τὸ παπουτσάκι σας, τὸ τακουνάκι σας, τὸ δακτυλιδάκι σας, τὸ φιογκάκι σας, κλαίω, πεθαίνω. Καὶ τὰ λοιπά. Τέτοιαν διαφθορὰν τῆς ψυχῆς δέν πρέπει νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες. Ὁ ἔρωσ εἶναι φυσικὴ. Τίποτε περισσότερον. Ὁ ἔρωσ εἶναι ἡδονή. Εἶναι φυσιολογικὸν φαινόμενον, σωματικὸν φαινόμενον.

Ε'.

Δέν ἔχω καμμίαν πεπτοίθησιν, μοῦ ἔλεγε εἰς ἓνα περίπατον μεσημεριανὸν πού ἔκαναμεν, ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος. Δέν ἔχω καμμίαν πεπτοίθησιν εἰς τίποτε. Δέν ὑπάρχει ἀλήθεια ἀδιαφιλονείκητος ἐκτὸς ἴσως τῶν μαθηματικῶν τὰ ὅποια δέν γνωρίζω οὔτε ὑπάρχει ἐλπίς νὰ μάθω. Καθῆκον ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ἀμφιβάλλῃ. Εἰς ἓνα πράγμα δέν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃ : Εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ὠραίου.

Ἡ φιλοσοφία καὶ θρησκεία τοῦ Γιαννοπούλου ὑπῆρξεν ἡ ὠραιολατρεία. Ἐλάτρευε τὸ ὠραῖον εἰς ὅλας του τὰς ἐκδηλώσεις. Πρὸ πάντων δέν ἤθελε σόλοικους συνδυασμούς ἀποχρώσεων ἢ χρωμάτων εἰς τὰ ρούχα του, τὸ καπέλλο του καὶ τὰ ὑποδήματά του. ἠγαποῦσε τοὺς ρυθμ-

τέρους χρωματισμούς. Ψνόμαζε κόρακας τούς μαυροντυμένους κυρίους. Έβδελύσσετο τήν ρεδιγκόταν και τὰ ἄλλα μασκαροφορέματα τῆς ἔθιμοτυπίας. Μίαν και μοναδικήν φορὰν τὸν εἶδα νὰ φορῇ μαῦρα, τὴν ἐπαύριον τοῦ θανάτου τῆς ἀδελφῆς του Μαυρογορδάτου, τῆς ὡραίας ἀδελφῆς του. Καὶ ἐνθυμοῦμαι τότε τὰ νεκρώσιμα τ' ἀγγέλλοντα τὸν θάνατον τῆς ἀδελφῆς του εἰς τούς δρόμους. Ἦσαν τυπωμένα και συντεταγμένα με τὴν εὐρυθμίαν με τὴν φιλοστοργίαν! Με τὴν σπανίαν καλαισθησίαν. Ὁ Γιαννόπουλος ἐνεθυμείτο τὰ αἰσθητικά του καθήκοντα και ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου πένθους. Καὶ εἰς τὴν ὑπερτάτην στιγμὴν τοῦ θανάτου. Ἀπόδειξις ὁ ἀνθρωπεφανώμενος θάνατος.

Με πὴν σπανίαν καλαισθησίαν ἐνεδύετο αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πόσον ὀλιγοἔξοδα! Συνεγέρει τὰ παλαιὰ του ἐνδύματα και τὰ συνεδύαζε με τὰ νέα. Μία ἀρμονία χρωμάτων—ἀψογος ἦταν τὸ ὅλο του. Ἄλλως τε ὁ,τι και ἂν ἐφοροῦσεν ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ὠμιλοῦσεν ἐπάνω του.

ΣΤ'.

Ἡ ἐπικοινωνία μου με τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλον κατεστάθη συχνότερα, ὅταν ἐκεῖνος κατάρκησεν εἰς ἓνα παλαιὸ του σπίτι τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους. Καὶ ἐσωτερικῶς και ἐξωτερικῶς τὸ σπίτι αὐτὸ εἶχε τὴν ὄψιν παλαιότητος, γηραλεότητος. Ὁ Περικλῆς τὸ ἀγαποῦσεν ἰδιαιτέρως.

Ἐμπαινε κανεὶς ἀπὸ μίαν πράσινην μεγάλην ἐξώπορταν, εἶδος ἀμαξόπορτας και ἀνέβαινεν ἀπὸ μίαν σκάλαν παλαιάν ἓναν ὑποσκότεινον διάδρομον. Τὰ χωρίσματα τοῦ σπιτιοῦ ἐντελῶς παλαιικά. Ἦμποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς ὅτι ἐπρόκειτο ἱερὸ ἀρχοντόσπιτον τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ σκάλα σ' ἔφερν ἀκριβῶς εἰς τὴν θύραν μιᾶς μεγάλης σάλας, τὴν μεγάλην πού ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ὠνόμαζε «πλατεῖαν τοῦ συντάγματος». Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν σάλαν αὐτήν, ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὡς γραφεῖον και σπουδαστήριον τοῦ Γιαννοπούλου, σ' ἐπειθεν ὅτι ἐκεῖ μέσα ἐπερνοῦσε τὰς ἐκλεκτὰς ὥρας τοῦ ἄνθρωπος ἐκλεκτός. Ἐνα μακρὺ λευκοβολοῦν τραπέζι ἀπὸ κοινὸν ξύλον ἀχρωμάτιστον ἐκρατοῦσε τὸ μέσον τοῦ δωματίου. Σωροὶ χειρογράφων τοποθετημένοι ἐπάνω. Ἐνα βιβλίον τοῦ Κολλιγιὸν περὶ Ἑλληνικῆς τέχνης, κάποια ἄλλα βιβλία, και ἀγγεῖα λευκὰ τῆς Αἰγίνης ὑποβαστάζοντα κλάδους ἀκάνθων. Τὰ εὐρυθμα αὐτὰ ἀγριοβότανα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ ἀρχαῖος τεχνίτης ὁ κατατηξίτεχνος ἀνεκάλυψε τὸν Κορινθιακὸν ρυθμὸν, ἐλαμπαν εἰς τὸ φῶς, ἐχρύσιζαν, ἀποτελοῦσαν θαυμαστὸν διάκοσμον τῆς λιτῆς αἰθούσης. Οὔτε καθρέπται, οὔτε ἀνοησῖαι εἰς τούς τοίχους, οὔτε κἂν ἀνάκλιτρα ἀρχοντοχωριατικῶν αἰθουσῶν. Εἰς τὸ βάθος μία βιβλιοθήκη χωρὶς τζάμια και χωρὶς κλειδαριές. Τέσσαρα πέντε σανίδια ὀριζόντια συγγρατούμενα ἀπὸ δύο κάθετα σανίδια. Πόση

λιτότης, ἀλλὰ και πὴν καλαισθησία. Ἐνα πορτραῖτο τοῦ ἀδελφοῦ του, ἓνα πορτραῖτο μιᾶς Πατρινῆς ἑξαδέλφης του, μερικοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς Πλάτων, Λουκιανός, ὁ Κυνηγετικὸς τοῦ Ξενοφῶντος, τὰ ἔργα τοῦ Γάλλου ἱατροῦ και φιλοσόφου Καμπανές, πρὸς τὸν ὁποῖον ἰδιάζουσεν ἀγάπην ἔτρεφεν ὁ Γιαννόπουλος, ἓνα ἔργον τοῦ Ἄγγλου Wats (μικρὰ φωτοτυπία), ὀλίγαι φωτογραφίαι ἑλληνικῶν μνημείων κ' ἑλληνικῶν τόπων, ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην ἓνα μικρὸν ἀντίτυπον Μηλίας Ἀφροδίτης, «διὰ νὰ τοῦ ἐνθυμίζει τὴν φύσιν και τὴν γυναῖκα» ὅπως μοῦ ἔλεγε. Εἶχεν ἀκόμη κάπου βαλμένην μίαν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐδοκίμαζεν ἐξαιρετικὴν συγκίνησιν.

—Δὲν ἤξεύρω γιατί ὁ Ναπολέων με συγκινεῖ περισσότερο ἀπὸ ὄλους τούς ἄνθρώπους...

Ἐπίσης κάπου ὑπῆρχε φωτογραφία ἓνός γλύπτου τοῦ μουσεῖου Ἀθηνῶν παριστάνοντος ὀρχηστρίδα ἐν ἀναγλύφῳ ὀρχουμένην.

—Τὸ κρατῶ μοῦ εἶπεν ὡς δείγμα τῆς παρακμῆς τοῦ γούστου μεταξύ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Εἰς μίαν γωνίαν μίαν μικρὴν σκάφη (κυριολεκτικῶς) με ἓνα πλῆθος μακρομίσχων χρυσαυθῆμων, ὄλων τῶν χρωμάτων. Τὰ εἶχεν ἐκεῖ ἐπὶ ἑβδομάδας μέσα εἰς τὸ νερὸν και παρακολούθει τὸν σιγὸν μαρασμὸν των, και τὰς ἀποχρώσεις τοῦ μαρασμοῦ των.

—Εἶναι μία πολὺ ἐνδιαφέρουσα μελέτη γιὰ μένα τοῦτο, ἀγαπητέ, μοῦ ἔλεγε με σιγανὴν λεπτήν φωνήν, ἀντηχοῦσαν σχεδὸν ὑποβλητικὰ...

Ζ'.

Εἰς τὸ περίεργον αὐτὸ σπουδαστήριον τοῦ Γιαννοπούλου ἐπερνοῦσαμε ἡρέμους ὥρας. Ἐκεῖ ὁ Γιαννόπουλος μοῦ ἀνέπτυσε τὰς ἰδέας του. Ὑραματίζετο τὸ μέλλον τῆς φυλῆς. Ὑμνεῖ και ἀναπαρίστα τὸ παρελθόν της. Ὁ Γιαννόπουλος ἦτο ὁ τύπος τοῦ Ἑλλῆνος κωζέρ. Ὁ φίλος του Ἰω. Ζυγομαλᾶς, τύπος ὡραιολήπτου Ἑλλῆνος, ὁ ὁποῖος δὲν γράφει ἀλλὰ πονεῖ, ἀλλὰ συναισθάνεται, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὡς ἐκλεκτότατος αἰσθητιστῆς και παρατηρητῆς ὑπομονετικώτατος, μία ψυχὴ ὑπερόχως ἀριστοκρατικῆ, ἡ περισσότερο ἀγαπήσασα και περισσότερο ἐννοήσασα και περισσότερο συμπονέσασα τὸν Γιαννόπουλον—ὁ φίλος αὐτὸς τῆς διαρκούς νεότητος τοῦ Γιαννοπούλου—μοῦ ἔλεγε κάποιον μεσημέρι: Μόνον ὁ Ἀναστάσιος Γεννάδιος, ὁ τύπος αὐτὸς τοῦ ρήτορος, ἀντικείμενον δὲ θαυμασμοῦ τοῦ Γιαννοπούλου, ἡδύνατο νὰ ἰσοφαρίσῃ τὸν κωζέρ φίλον μας.

Διὰ τοῦτο οἱ μὴ γνωρίσαντες ἐκ τοῦ ἐγγύς τὸν Γιαννόπουλον, οἱ μὴ οἰκειωθέντες μετ' αὐτοῦ, οἱ μὴ κοινωνήσαντες τῶν βασιλικῶν ὀνειρων του δὲν δύνανται νὰ τὸν ἐννοήσουν ἀπὸ τὰς θερμουργοὺς και πυρίνους ἐκκλήσεις του πρὸς τὸ χονδροειδέστατον πανελλήνιον κοινόν.

Με ὠθησεν ἐλαφρὰ κάποτε πού τὸν εἶχα ἐπισκεφθῆ πρὸς τὴν μπαλκονόθυραν τοῦ εὐ-

γενικοῦ σπουδαστηρίου του. Εἰς τὸ βάθος ἐφαίνετο «ὡς τεράστιον ἀνάγλυφον», κατὰ τὴν φράσιν του, ἡ Ἀκρόπολις. Ἦτο μεσημέρι νομίζω, καλοκαιρινῆς ἡμέρας. Ὁ οὐρανὸς ἐφεγγεν ὄλος ὡς διαφανῆς αἰθήρ.

Καὶ μοῦ εἶπε :

—Αὐτοὶ οἱ χονδροζωγράφοι μᾶς παρουσιάζουν αἰωνίως τὸν οὐρανὸν κυανοῦν. Κυανοῦν πρωὶ βράδυ καὶ ἀπόγευμα. Ἄν δὲν πᾶσχουν ἀπὸ δαλτωνισμὸν εἶναι ἀσυνείδητοι... Ἴδου αὕτη τὴν ὥρα—καὶ πόσες ἄλλες—ποῦ ὁ οὐρανὸς εἶναι καφετῆς...

—Ἴδῃτε αὕτην τὴν στιγμήν πόσον τὰ πράγματα εἶναι σαφῆ, ὠραία, διαφανῆ, αἰθέρια. Εἶναι ἡ στιγμή πού μπορεῖς ν' ἀντιμετωπίσης μετὰ τὴν δέουσαν συγκίνησιν τοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν ἀρχαίων. Ἡ ἱερὰ παυρική, κασμογονική ὥρα. Κυττάξετε πόσον ἀπλοὶ χρωματισμοὶ γύρω μας καὶ ἀπέναντί μας. Καὶ ὅμως οἱ γερμανόπληκτοι ζωγράφοι μας, κοινότατοι μπογιατζῆδες, οὐδέποτε θὰ ἀντιληφθοῦν τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς τῆς ὥρας, οὐδέποτε θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι μετ' ἐλάχιστα ὑλικά, μετ' ἐλάχιστην ποσότητα χρωστικῆς οὐσίας, μετ' ὀλίγα πράγματα ἤμπορουν ν' ἀναπαραγάγουν Ἀττικὴν. Ἐνα μονοπάτι λευκὸν χανόμενον μέσα εἰς θερινὰ δένδρα... Μέσα εἰς χρυσιζόντα φθινοπωρινὰ δένδρα. Ἐνα κομμάτι θαλάσσης. Ἐνα κομμάτι βουνοῦ. Δὲν χρειάζονται πανοραμισμοὶ καὶ théatralités. Ἀρκεῖ ἓνα δένδρον κ' ἓνα κομμάτι κάμπου. Ἐνα κομμάτι κάμπου κ' ἓνα πρόβατον. Ἐνα κομμάτι Ἀθηναϊκοῦ δρόμου. Ἐνα κομμάτι Ἀθηναϊκῆς θαλάσσης: Ἄλλ' οἱ ζωγράφοι μας κατασκευάζουν δένδρα πολλὰ καὶ τὰ δένδρα τῶν εἶναι τοῖχοι. Κατασκευάζουν κοπάδια προβάτων καὶ οὐδέποτε ἓνα πρόβατον. Ἐπῆγα εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Σ... εἶναι οἰκτρότατος. Κάμνει πρόβατα καὶ ὁμοιάζουν μετ' σκύλλους... Τί ἀδυσώπητος καὶ τί δηκτικὸς ποῦ ἦτον. Ὅσον ἦτο λυρικὸς ἢ ἐνθουσιώδης ἄλλοτε...

Η'.

Κάποτε ὁ Γιαννόπουλος μοῦ ἐπέδειξεν ἓνα περίεργον τετράδιον στίχων του—ἐλευθέρων στίχων. Τί συνέβαινε μετὰ τοὺς στίχους αὐτοὺς, νομίζετε; Ἐβλέπατε εἰς τὴν ἀρχὴν δέκα ἀράδες ἀποσιωπητικά. Ἐπειτα δύο στίχοι. Πάλιν ἀποσιωπητικά. Πάλιν στίχοι. Ἀσύνδετα.

Μοῦ ἔλεγε: Γράφει κανεὶς ἓνα ποίημα μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον. Τὸ διαβάσει καὶ βλέπει μερικοὺς στίχους συναισθηματικώτερα δονουμένους. Ἄς τὸ διαβάσῃ ὡς ξένος, ὡς ἀπλοῦς ἀναγνώστης ποῦ διαβάσει ξένον ἔργον· θὰ ἴδῃ μέσα εἰς ἑκατὸ στίχους 10 ἢ 20 ἀπεσπασμένους εἰς τοὺς ὁποίους νὰ περικλείεται ὅλη ἡ ψυχὴ τοῦ ποιήματος, ὅλη ἡ συγκίνησις. Ἄς κάμῃ τὸ ἔργον τοῦ χρόνου, τὸ ἔργον τῆς λήθης. Ἄς σβύσῃ τοὺς ἄλλους στίχους, ἄς κρατήσῃ μόνον τοὺς κεντρικοὺς αὐτοὺς στίχους. Ἄς συμπληρώσῃ τὰ λοιπὰ μετ' ἀποσιωπητικά. Τὸ ποίημα θὰ ἔχη ὄψιν Ἀκρο-

πολιτικοῦ ἐρειπίου, ἀλλ' ἡ συγκίνησις ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκινήθη διὰ νὰ γραφῇ τὸ ποίημα θὰ ὑπάρχει εἰς τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς στίχους. Ἡ οὐσία τοῦ ποιήματος δὲν θὰ πάθῃ τίποτε. Οἱ περιττοὶ στίχοι θὰ λείψουν. Τὸ προκύπτον θὰ εἶναι κάτι ἀμβρόσιον.

**

Τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας τοῦ συγγραφέως τῆς «Παπίσσης», Ἐμμανουὴλ Ροῖδη, ἐνῶ ἡ νεκρώσιμος πομπὴ ἐπορεύετο τὴν ὁδὸν Ἀναπαύσεως, ἓνας πλούσιος Ἀθηναῖος ἐπιβαίνων ἀμάξης μετ' καουτσούκ εἶχε πάρει τὴν ἴδιαν κατεύθυνσιν. Ὅταν ἐφθασε τὴν ἀκολουθίαν τοῦ νεκροῦ τὴν διέσχισεν ἀναιδέστατα μετ' ἰλιγγιώδη ταχύτητα καὶ παρ' ὀλίγον ν' ἀνατρέψῃ τὸν ἐπιφανῆ νεκρὸν. Ἄλλ' ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ὤρμησεν ἀλλόφρων, ἐπίασε τὸ τιμόνι τῆς ἀμάξης, τὴν ἐσταμάτησε καὶ ὕψωσε τὸ λεπτόν του μπαστουνάκι ἐναντίον τοῦ ἀμαξηλάτου.

Διότι ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ἦτο ἱπποτικὸς πρὸ πάντων. Τὸν ἱπποτισμὸν του δὲν ἤρνήθησαν οὔτε οἱ ἐχθροὶ του...

Θ'.

Ἡ κλίσις καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ Περικλέους Γιαννοπούλου ἦτο αἰσθητικὸς. Ἀλλὰ τὸ μέγαλον Ἑλληνικὸν ὄνειρον τὸν ἔκαμε νὰ πλατύνῃ τὸν προορισμὸν αὐτόν. Ἡ κοινωνία τῶν κοιμωμένων ἢ μᾶλλον τῶν παρακοιμωμένων δὲν τὸ ἐδέχθη. Ἀπέρριψε ὀλόκληρον τὸ Ἑλληνοπλαστικὸν ἔργον τοῦ ἢ μᾶλλον δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ γνωρίσῃ.

Ὁ φιλόσοφος Φρειδερίκος Νίτσε κάπου ἔγραψε: «συχνὰ ἀντιλέγομεν ὄχι πρὸς τὴν οὐσίαν ἐνὸς προβαλλομένου πράγματος, ἀλλὰ πρὸς τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον τὸ πρᾶγμα διευτυπώθη». Μὴν ἐκπλήττεσθε λοιπὸν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἔργου τοῦ Γιαννοπούλου. Μὴ τὸ ὀνομάζετε μετὰ τὴν βάναισον φράσιν «οὐτοπιστικόν». Εἶναι τόσο εὐκόλον, ἀλλὰ καὶ τόσο δηλητηριώδης καὶ τόσο ὀζουσαι μερικαὶ λέξεις.

Ὁ Γιαννόπουλος ὠρισμένως δὲν ἔκαμνε διὰ διπλωμάτης. Ἦτο εὐθύλογος. Πολύ ἐλευθερόστομος. Ἐπετίθετο μονοκοπανιὰ ἐναντίον τῶν πάντων. Συχνὰ μαζὺ μετὰ τὰ ξερὰ ἔκαμνε καὶ τὰ χλωρὰ. Ἄλλως τε ἡ μανία του—ἱερὰ μανία—νὰ περιλάβῃ τὰ πάντα ἐντὸς τοῦ ἔργου του, νὰ μὴν ἀφήσῃ κανένα κλάδον τῆς ἐθνικῆς ζωῆς ἀνεξερευνήτον—ἦτο κάτι ἐπικίνδυνον. Ἡ ζωὴ ὀλόκληρος ἐνὸς ἀτόμου δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ περιλάβῃ τόσα προβλήματα. Καὶ ἦτο λάθος ὅτι ὁ Γιαννόπουλος ἀφοῦ προηγουμένως διέγραφεν ἐν ὀλίγοις ἓνα σχέδιον ἐθνικῆς πορείας, δὲν περιωρίζετο κατόπιν εἰς μόνον τὸ αἰσθητικὸν μέρος.

Ἴδου λοιπὸν οἱ λόγοι τῆς ἀποτυχίας τοῦ κηρύγματος τοῦ Γιαννοπούλου.

Ἴδου ἡ ἀφορμὴ τῆς ἠθικῆς του αὐτοκτονίας. Ἴδου ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐπ' ἐσχάτων σωματικῆς του τοιαύτης.

Ὁ Γιαννόπουλος ἔγραφεν, ὠμίλει, ἐκήρυσσεν ἀπροσποίητα. Αὐτὸ εἶναι πρᾶγμα μὴ συντελοῦν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν.

Γ'.

Ὁ Γιαννόπουλος ἦταν ἀπόστολος τῆς ἡμερότητας. Δὲν ἐγνώρισα ἀνθρώπων μὲ ἡμερωτέρους τρόπους. Ἦμπορούσατε λ. χ. νὰ τοῦ πῆτε ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπέθανε. Πῶς νομίζετε ὅτι θὰ σᾶς ἀπαντοῦσε;

—Σωστότατα. Δικαιότατα. Λογικώτατα. Ἐγὼ οὖτως φρονῶ ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς ζῆ καὶ θὰ ζήσῃ.

Καὶ μὲ χειμαρρῶδη εὐγλωττίαν προσεπάθει νὰ σᾶς πείσῃ περὶ τοῦ ἐναντίου. Ἔλεγε τόσα πολλά, ἀνέφερε τόσας πολλὰς ἀποδείξεις, τόσα παραδείγματα! Ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, τοῦ ὁποίου τὰ διηγήματα ἀγαποῦσεν ὁ Γιαννόπουλος, μοῦ ἔλεγε:

—Θαυμάσιος ἀνθρώπος ὁ Γιαννόπουλος. Ἄλλ' ἐγὼ ὑποφέρω μαζί του. Ὅμιλεῖ τόσον. Σχεδὸν δὲν σᾶς δίδει τὸν καιρὸν νὰ τοῦ ἀπαντήσετε.

Καὶ τόσα ἀπρόοπτα εἰς τὴν ὁμιλίαν του... Μίαν φοράν, θέλων νὰ σατιρίσῃ τὴν ἀρκουδοειδῆ σοβαρότητα τῶν βορείων, ἐγνωσμένος ἀπόστολος τῆς ἡμερότητας πού ἦτον, μοῦ εἶπεν, καθὼς ἀντιμετωπίζαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ Βίσμπαρκ, καμωμένην ἀπὸ τὸν Λέμπαχ:

—Τί φρύδια εἰν' αὐτά! Κύριε καὶ Θεέ μου! Ἄλλ' ἐμεῖς στὸν τόπο μας τὰ φρύδια αὐτά τὰ μεταχειριζόμεθα γιὰ φράχτες στ' ἀμπέλια.

Καὶ ἐγέλασε μὲ τόσην εὐχαρίστησιν διὰ τὴν εὐρεσίην του αὐτῆν.

Ὁ Γιαννόπουλος εἶχε μίαν κεντρικὴν πεποίθησιν: ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ εἶναι φυλὴ ὑπερτέρα. Καὶ ἀπέδιδε τοῦτο εἰς τὴν γῆν τὴν Ἑλληνικὴν. Μήπως ὁ Ταῖν, μήπως ἡ ἐπιστημονικὴ σχολὴ δὲν ὑποστηρίζουν τὸ ἴδιον;

Καὶ κάποτε πού ἔμαθεν ὅτι ὁ ἀρχαιολόγος Ἀρβανιτόπουλος προσπαθοῦσε ν' ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Ἕλληνες ὑπῆρξαν αὐτόχθονες καὶ ὄχι μετανάσται φερμένοι ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐπίσης ἀρχαία ἢ ὄχι ἀρχαιότερα τῆς Σανσκριτικῆς, εἶπεν ἐνθουσιασμένος:

—Δὲν σᾶς εἶπα ἐγὼ! Δὲν σᾶς τὸ εἶπα ἐγὼ, φίλοι μου! Θὰ ἔλθῃ ἡμέρα πού θ' ἀνακαλύψουν καὶ τὸ σπῆτι τοῦ Διός.

Ἐνα παράπουνον εἶχε μὲ τὸν Βῶκον — ὁ ὁποῖος μολαταῦτα ἔγραψε ἕνα θαυμάσιον χαρακτηρισμὸν διὰ τὸν Γιαννόπουλον εἰς τὸν «Καλλιτέχνην», τὸν μόνον δίκαιον χαρακτηρισμὸν. Κάποτε εἶχε παρουσιασθῆ εἰς τὸν Βῶκον, ἀντιπροσωπεύοντα τότε τὸν διευθυντὴν τῆς «Ἀκροπόλεως», ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζεν εἰς τὴν Εὐρώπην, μ' ἕνα ἄρθρον, θεατρικὸν νομίζω, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπείραζε τὴν γερμανικὴν φιλολογίαν, μουσικὴν καὶ μπύραν. Ὁ Βῶ-

κος ἠρνήθη νὰ τὸ δημοσιεύσῃ, διότι ἐθίγοντο οἱ ὑπήκοοι τοῦ Κάιζερ.

—Περίεργον, μοῦ εἶπεν ὁ Γιαννόπουλος! Εἶναι ὁ Γ. Βῶκος, ἀντιπρόσωπος τῆς Γερμανίας ἀνεπίσημος;... Τρομερόν.

ΙΑ'.

Εἶχε περιέργους ἰδέας διὰ τὴν σημερινὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀνωτέραν ἔκφρασιν τῆς μουσικῆς ταύτης, τὴν γερμανικὴν, Μουσικὴν παιδείυσιν ἰδιαίτεραν δὲν εἶχε. Καὶ μοῦ ἔλεγε:

—Ἐγὼ δὲν γνωρίζω τίποτε θεωρητικὸν περὶ μουσικῆς. Ἄλλ' ἴσως διότι δὲν εἶμαι versé εἰς τὴν μουσικὴν κίνησιν, νὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ κρίνω καλλίτερα παντὸς ἄλλου «διεφθαρμένου ἀπὸ τὴν μουσικὴν παιδείυσιν», τὴν νεωτέραν μουσικὴν. Κάμνω τὸν ἐξῆς συλλογισμὸν: «Ἡ νεωτέρα μουσικὴ, ἰδίως ἡ Γερμανικὴ, εἶναι ἐκδήλωσις ψυχικῆς ἀνησυχίας, νόσου, πάθους, ἀρρώστιας, θανάτου. Καὶ κάμνει θανάσιμον ἐπιρροὴν εἰς τὰ ὄργανά μου».

Τοῦ παρετήρησα:

—Περίπου τὰ ἴδια λέγει ὁ Φρειδερίκος Νίτσε περὶ τῆς μουσικῆς τοῦ Βάγνερ. Αἱ ἀντιρρήσεις του κατὰ τῆς μουσικῆς τοῦ Βάγνερ εἶναι ἀντιρρήσεις φυσιολογικαί. Δηλονότι φρονεῖ πῶς ἡ Βαγνερικὴ μουσικὴ κάμνει κακὴν ἐπίδρασιν εἰς τὰ νεῦρα, εἰς τὴν καρδίαν, εἰς τὴν κυκλοφορίαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀποστέργει τὴν μουσικὴν αὐτῆν.

—Τόσον τὸ καλλίτερον, ἔαν κάτι ἀνάλογον λέγει καὶ ὁ Νίτσε. Ἄλλ' αὐτὸς ὁμιλεῖ διὰ τὸν Βάγνερ. Ἐνῶ ἐγὼ ἐπεκτείνω τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς ἐφ' ὅλης τῆς σημερινῆς μουσικῆς. Ἡ μουσικὴ πρέπει νὰ εἶναι πηγὴ ἡδονῆς καὶ ἡρεμίας, ὅπως κάθε τέχνη. Διὰ τοῦτο ὅταν πολιτισθῇ ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος θ' ἀπορρίψῃ τὴν ἀνθυγιεινὴν καὶ ἀνταίσθητικὴν αὐτὴν μουσικὴν. Λέγουν οἱ διάφοροι βάρβαροι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἐμόρφωσαν μουσικὴν ἀξίαν λόγου. Ποῦ τὸ ξέρουν; Καὶ εἶναι δυνατόν αὐτοὶ πού ἐμόρφωσαν γλυπτικὴν Φειδιακὴν καὶ ἀρχιτεκτονικὴν Παρθενωνικὴν καὶ φιλολογίαν Ὀμηροπινδαρικὴν νὰ μὴν ἔκαμαν καὶ μουσικὴν ἀνάλογον;

Ἐπειτα μὲ ἠρώτησεν ἀποτόμως:

—Μανθάνετε κανένα ὄργανον;

Τοῦ εἶπα:

—Ὁχι πρὸς τὸ παρόν. Ἄλλὰ σκέπτομαι νὰ μάθω λίγο πιάνο.

—Κακὸ θὰ κάμετε, μοῦ ἀπήντησε. Εἶναι ἕνα κακόηχον ὄργανον. Ποιητῆς ἔσεῖς· πρέπει νὰ μορφώσητε ἕνα ὄργανον ἰδικόν σας. Κάθε παλαιὸς ποιητῆς ἐπρόσθετε κ' ἕνα νεωτερισμὸν εἰς τὴν ἀρχέγονον λύραν. . .

Ἦτο φιλήδονος. Ἄλλ' ἦτο καὶ λιτὸς ἄλλοτε. Ἦμποροῦσε νὰ γευματίσῃ μ' ἕνα αὐγό. Ἄλλ' εἶχε ἀνάγκην καὶ ἡδονῆς ἐκάστατε.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἡδονικὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἐση-

γοῦσε τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, τὰς ἡδονικὰς καμπύλας ποῦ ἀνεκάλυπεν ὁ Πένροζ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου, τὰς ἡδονικὰς καμπύλας τῶν Ἑλληνικῶν ἀναγλύφων, τὴν λιγυρὰν καμπυλότητα τῶν Πλατωνικῶν φράσεων. Μία ὥραία γυναῖκα, εἶναι συνδυασμὸς καμπυλῶν. Ἡ εὐθεία, ἡ καθαρὰ δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν Ὑμηττόν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴ φύσιν, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην.

Ἦτο ἓνας πρωτότυπος καὶ δεξυτάτος παρατηρητής. Ἀλλ' ἡ πρωτοτυπία του ἦτο εἰλικρινής. Δὲν ἦτο «ἐξεζητημένη».

Μεταξὺ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Γιαννοπούλου εἶναι καὶ τὸ βιβλίον του περὶ ἀρχιτεκτονικῆς. Αὐτὸ ἐσκόπευε νὰ τυπώσῃ πρῶτον μετὰ τὴν «Ἐκκλησίαν πρὸς τὸ Πανελλήνιον κοινόν».

Ὁ Γιαννόπουλος δὲν ὑπέφερε τὰ ξενόρρυθμα σπίτια, τοὺς γοτθικοὺς πύργους, τὰ ἐλβετικά καὶ βελγικά σπίτια μὲ τὰ ὁποῖα ἐγέμιζεν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ προάστεια ὁ ἀρχοντοχωριατισμὸς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἦθελε τὴν δημιουργίαν Ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ ἄπλου, ἀκολουθοῦντος καὶ ἐξελίσσοντος οἰονεὶ μίαν παλαιὰν ἱερὰν παράδοσιν. Δὲν ἐνόμιζεν ἀπλῶς ὅτι ἔπρεπε ν' ἀντιγράψωμεν τὰ Προπύλαια καὶ τὸν Παρθενῶνα. Τούναντίον συχνὰ τὸ ἐθεωροῦσε τοῦτο βεβήλωσιν. Ἦξευρε ὅτι ναὸς καὶ σπῖτι εἶναι διάφορα πράγματα. Ἐζήτη τὴν σκοπιμότητα, τὴν αἰσθητικότητα καὶ τὸ ὑγιεινὸν εἰς τὰ σπίτια. Λόγου χάριν τὸ ρόδινον σπῖτι μὲ τὸν μικρὸν κήπον τοῦ Νικολαΐδου, τὸ ὄπισθεν τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου καὶ σιμὰ εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Διαδόχου εὐρισκόμενον, τοῦ ἤρεσεν ὑπερβολικά. Καὶ δὲν εἶχε ἄδικον. Τοῦ ἤρεσαν ἀκόμη ὀλίγα ἀπλά

νεοελληνικά σπίτια τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦ ἤρεσε τὸ Ὀφθαλμιατρεῖον, μία ἐφαρμογὴ σοφῆ τοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ὅπως τὴν ἐφαντάσθη ὁ μόνος ἀξίος λόγου καλλιτέχνης ὁ Καυταντζόγλου. Τοῦ ἤρεσαν πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ μύωψ αἰσθησις τῶν ἀρχοντομπακάληδων δὲν εὗρισκε τίποτε τὸ ὥραϊον.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ Γιαννόπουλος ἔδιδε μαθήματα αἰσθητικῆς ἐφηρμοσμένης. Ἐκαμνε κριτικὴν γενικὴν τῶν μεγάρων τῆς πρωτεύουσας καὶ συνεβούλευε τὴν δημιουργία φρενοκομείου σπιτιῶν, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ περικλείοντο οἱ τρελλοὶ ἰδιοκτῆται, οἱ ἀκαλαίσθητοι ἀρχιτέκτονες καὶ τὰ παράφρονα καὶ παραπαίοντα σπίτια.

Διὰ τὸ βιβλίον ἐκεῖνο εἶχε κάμει ὑπερβολικὰς ἐργασίας. Εἶχε προμηθευθῆ ἓνα ποδήλατο καὶ διέτρεχε μ' ἐκεῖνο τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ προάστεια. Εἰς κάθε ἀντιμέτωπισμα σπιτιοῦ ποῦ τοῦ ἔκαμνε ἐντύπωσιν καλὴν ἢ πολὺ κακὴν, ἐκατέβαινε ἀπὸ τὸ ποδήλατον, ἐσταματοῦσεν, ἔπαιρνε σημειώσεις εἰς ἓνα πρόχειρον καρνὲ καὶ ἔκαμνε ἓνα σκίτσο τοῦ σπιτιοῦ (σημειώσατε ὅτι ἦτον ἀξιοθρήνητος σχεδιαστής, ἐλυπεῖτο δὲ διὰ τὴν εἰς τὸ σχέδιον ἀδυναμίαν του ταύτην).

Μίαν φορὰν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐργαζόμενος ἔφθασε μέχρι τῶν Ἀμπελοκήπων. Κάποιο σπῖτι τοῦ ἔκαμνε ἐντύπωσιν. Ἐκατέβηκε λοιπὸν ἀπὸ τὸ ποδήλατον καὶ ἐπῆγε πεζῆ ἕως τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ. Ἦταν μία γριὰ ἐπιστάτρια. Τὴν ἐρώτησε :

—Τίνος εἶναι, κυρά μου, τὸ σπῖτι;

—Γιατὶ ρωτᾷς; Ποιὸς εἶσαι τοῦ λόγου σου;

Ὁ Γιαννόπουλος ἠσθάνθη τὴν διάθεσιν ν' ἀστυευσθῆ ἀντιμετωπίζων τὴν γεροντικὴν ἰταμότητα.

—Εἶμαι εἰσπράκτορας τοῦ φόρου...

—Τὸν κακὸν σου τὸν καιρό!

Ὁ Γιαννόπουλος καγχάζων ἐσημείωσε τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ εἰς τὸ καρνὲ του. Καὶ ἀπῆλθε...

